

T É R S É G.

(Vége.)

Szegény hiu írók mi, milly sokat teszünk föl magunkról! Azt gondoljuk, hogy ha valamit elmondunk, az olvasók minden mást felednek, csak az foglalatatoskodtatja őket; 's ha azt ígérjük, hogy még majd többet is mondunk, oh már akkor azt hiszszük, hogy az olvasók feszült várakozásukban nem is alhatnak, szüntelen azt forgatják elméjükben: ugyan mit fog ez és ez mondani 's írni.

Én is azon hiuk közé tartozom, 's úgy vélekedem, hogy az olvasók az előbbi számban közlött álomnak fejtegetését 's valóságát szörnyű kíváncsisággal várják.

Ugyan lehetséges volna e ezen néptelen 's temérdek terjedelmű pusztaságon vasutakat 's csatornákat vonni? mondja talán valaki. Igen, felelem. Ugy de hol venne az ember annyi pénzt, hol annyi milliót, mennyibe ez kerülne, holott olly szűken van köztünk, hogy alig esikorgunk.

Ha Magyarhonnak két annyi jövedelme volna, mint a' mennyi most van, vagy ha a' honnak bőese főlebb emeltetnék, mint a' hogy most áll: igen könnyen eszközölhető volna minden. Hogy két három vas- vagy kőhid kösse össze a' két várost Buda - Pestet, hogy e' temérdek térséget csatornák és vasutak vágják keresztül minden irányzatban, hogy a' Tisza egyenesen folyjon, hogy a' Duna szabályozva legyen, hogy a' bűzös gőzű moscsárok helyein rétek viruljanak, hogy a' homokhalmok gyönyörű zöld erdőkre változzanak, azt egy olly csekélységgel eszközölhetni, mit az olvasók nem képzelnek.

„Az istenért mondja kegyed már egyszer és ne faggasson anyit“ így kéré egy haszonbérlo, ki a' nagy térség egyik részében földműveskedik, 's kívül igen gyakran tanakodtam a' fölött, miként lehetne a' nagy pusztákat két három annyi hasznúvá tenni, 's miként nyerne mind a' nemzet, mind a' fejedelem. Bár tudtam, hogy ő ábrándozásnak fogja tartani, mert szerfölött elfogult ember ő haszonbérloisége, millyenek igen számosan találtnak, de minthogy kíváncsiságát magas fokra tudám feszíteni, nem nyughatván miatta következő beszélgetés támada köztünk:

Én. Mi haszna mondom kegyednek, a' dolgoz nem segít, nem akar segíteni, 's kevés vagy éppen semmi befolyása nem levén nem segíthet. Jól ismerem én kegyedet, talán jobban mint önmaga. Kegyed éppen úgy mint a' földtulajdonosoknak nagyobb része visszarettenne, ha hallaná a' módot, mellyet ajánlanék, 's hihetőleg kinevetné, ha ki-mondanám a' porányiságot, mellyel olly sokat eszközölhetni vélek.

Ő. Ne kinezd kegyed, hanem kérem mondja meg. Nem vagyok asszonyi álat, de talán soha egy nőt a' kíváncsiság úgy nem gyötört mint engem most. Már egy hete el-mult, hogy szüntelen kinezd kegyed.

Én. Ám legyen, de előre mondom, hogy kegyed bohóságának 's nevelésének tartandja. Egy csöp, vagy egy mártat tinta az egész.

Ő. Hahaha! (rettenetesen nevetett nagy karszékébe dülye. Az urvalóságos bohó, engedelemmel legyen mondva (szól egy kevés idő múlva). Milly dolgokkal foglalatatoskod-nak, 's milly képzelődesben élnek a' mostani fiatal emberek 's írók.

É n. De kérem várja be, hogy egy kissé magyarul fogja tartani. Nem egy csöp tinta, hanem annak eszes használása értetik; mert ha a' nagy tengerekben víz helyett mind tinta volna is, az mind semmit sem érne beszédben levő czélunkra; hanem az alkalmazás, a' használás. Hallja csak kegyed, ha honfitársainknak kebleit a' keresztény vagy inkább isteni szeretet úgy fölmelegítené, hogy a' keresztény vallásnak ezen legszebb 's legszentebb része: szeresd felebarátodat mint tenmagadat, szívükbe olvadna, 's istenileg fölhevült lelkük sugalmából e' szavakat írná egy csöp tintával törvénykönyvünk valamelylik lapjára: mindenkinek természeti joga van tulajdont vehetni 's a' törvény előtt egyenlő. Lássá kegyed ezen sor nem is kerül egy mártat tintába, én megpróbáltam, 's mennyit volna képes eszközölni; a' hajdankornak hét csudájának sokkal nagyobb csodát vinne végbe; mert arról vagyok meggyőződve, hogy szörnű Dunánkat szabályozni, a' csodáson kanyargó Tiszát egyenes csatornára csapolni, 's általában a' szóban levő nagy térséget egy paradicsomhoz hasonló kertté varázsolni sokkal nagyobb csoda lenne, mint akármely hajdankori; ez millió embert boldogítana, holott azok egyet sem boldogítottak.

Ó. Igen de pénz nélkül csak még sem lehet azokat végbevenni, miket kegyed emleget. Ha százszor, sőt ezerszer a' törvénykönyvbe iratnék is az, mit kegyed mond; az pénz nélkül sohasem változtatna a' dolgon; a' Duna és Tisza éppen olly rendetlenül folya akkor is mint most 'stb.

É n. Az igaz, hogy pénz nélkül nem lehetne azokat eszközölni, de éppen ezen mód varázsolna elő pénzt; mert lássa kegyed, ha most példának okáért egy hold földnek ára teszem 60 forint, akkor, ha midőn majd joga leendne mindenkinek azon 60 forintos hold földre licitálhatni, 120—130 's még több forintra is fölvernék. Most rendszerint csak azok licitálnak rá, kiknek részint pénzük nincs, részint az eladandó földre nincs nagy szükségük, 's természetes hogy keveset adnak érte, 's az is ismét igen természetes, hogy az eladó tulajdonos sokat vesz. Ha most az ország jövedelme teszem 400 millió — én a' viláért sem tudom, hanem csak például veszem —, akkor leszen két annyi, azaz 800 millió; ezen nyereséggel t. i. a' két annyi jövedelemnek felével, 400 millióval, mindent végbevihetni, mit fölebb mondek; 's így láthatja kegyed milly üdvös következése lehet egy mártat tintának.

Ó. Hja uram könnyű ezt mondani, de nehéz kivinni. Mondja meg kegyed őszintén, hiszi e, hogy a' telekbirtoknak árra két annyira fölmenne, mint a' hogy most van? én nem hiszem. Fölteszem hogy az urnak jóvallata valósul, hol vesznek az emberek pénzt, annyi pénzt, hogy a' most 60 forintot érő hold földnek árrát 120—130 forintra fölverhesék. De aztán, megvalva az igazat, én bizony nem is szeretném, hogy az megtörténnék mit kegyed mond, noha nem vagyok is földbirtokos hanem csak haszonbérlo.

É n. De ugyan miért nem szeretné kegyed, adja okát, kérem.

Ó. Én nem tudom okát adni, csak úgy — csak elég az ahoz, hogy nem szeretném; hiszen eddig sem volt az, miért legyen ezután.

É n. Lássá kegyed nekem is volna most okom egy szörnű nagyot nevetni, de nem teszem, hanem világosan fogom kegyednek megmutatni, hogy sokkal jobb volna úgy, ha mindenki különbség nélkül licitálhatna az eladandó földre, mint így, a' hogyan most van. Kevesebb bajjal és aggsággal élhetne mindenki 's boldogabban mint most. — Lássá kegyed, most annyi telket bír némely tulajdonos, mellynek bemunkáltatására elégtelen, így a' telek vagy rosszul vagy éppen nem munkálva használatlanul hever; a' belőle huzhatandó nyereség mind magára mind pedig másokra nézve örökre el van veszve; azt sem-

mi erő, semmi ipar és szorgalom nem pótolhatja ki többé. Ha teszem egy földbirtokosnak szemei valamely varázsképpen egyszerre véletlenül fölnyílnak, 's látja milly sokat vesztett ő az által, hogy földeinek nem vette annyi hasznát, mennyit azok adhattak volna, eltökéli magában, hogy az elmulasztottát helyre hozza, 's néhány év múlva annyira viszi, hogy azon telkek, melyek előbb csak 2000 forintot jövedelmeztek, most 20000 kamatoznak. Gondolja kegyed, hogy az elvesztettet helyre hozta: nem, mert ezen mostani jövedelme csak erre az évre számítatik, minden azon éveken melyek neki előbb csak 2000 forintot adtak földeiből, 18000 forint örökre elveszett. Szent isten mennyi mulasztatik el az ész kifejlődetlensége miatt! —

Ó. De kérem, ha mindenik magának szerezne egy darab földet, akkor nem is találának mások napszamosokat, aztán meg lassankint a' robot is megszűnnek.

Én. 'S baj volna az, ha a' robot ilyen módon megszűnnek?

Ó. No persze hogy baj volna, hiszen ha most a' birtokos úgy szólva ingyen munkáltatja be földeit, akkor vagy magának kellene az ekaszarvát 's kaszát megfognia, vagy pedig kénytelen volna könyörögni, hogy pénzért napszámba jöjjenek hozzá dolgozni.

Én. Megbocsásson kegyed, de kénytelen vagyok azt vallani, hogy az emberi érdekekről, a' gazdálkodásról, a' haszonvételről fonák fogalmat van kegyednek. Hát azt hiszi kegyed, hogy a' robot ingyen van a' földtulajdonosnak? hiszen ha a' birtokos azon telkeket, melyeket a' jobbágyok tőle használás végett bírnak, mellyekért neki a' szorgalmat elfojtó 's henyeséget tápláló robotot szolgáltatják 's azon nyomoru tizedet adják, örökáron eladná, olly sommát kaphatna értök, mellynek kamatából sokkal többet 's jobban megmunkáltathatna. Ezzel kettős és igen nagy hasznot eszközölne az eladó tulajdonos; egyik magára háromlanék, a' másik pedig a' nemzetre; mert a' tőkének kamata sokkal felülhaladná a' nyomoru robot és fized böcsét; ugyan is, lehet e valami hitványabbat látunk, mint a' robotosokat dolgozni? Százot merek egyre tenni fogadásul, hogy egy jóra való munkás magának egy nap dolgozik annyit, mennyit négy magára hagyott robotos urának, hacsak mindenik munkás után egy hajdu nógató botjával nem áll? Milly biztos mód a' robot a' szorgalom elfojtására! Ellenben milly nagy haszon háromlanék a' nemzetre az által, ha mindenki szabadon vehetne 's igyekeznek magának egyegy kis darabesát venni; az ipar szelleme föleledne, 's egész nemzetet századokon át boldogíthatna. 'S ezt az által eszközölné az eladó tulajdonos, hogy maga hasznát mozdítaná elő, a' nemzeti nagy haszonra nem is ügyelve.

Ó. Igen de a' régi familiák megszűnnének, ha részenkénti eladás által az ősi vagyon szét darabolhatnék, pedig milly szép dolog olly sok századokon keresztül állhatni fenn, mint régi nemzetiség 's család.

Én. Isten mentsen. Ugyan mért kellene azért a' régi nemzetségnek megszűnnie, ha témérdek telkeinek nagyobb részét két annyi kamatot adó tőkén eladná, mint a' mennyit az évenként behoz? Hát nem adhatná tőkéjét biztos helyre, p. o. gőzhajóra, vasutakra 'stb. hol négyszeres hasznót is adna? Szörnyű káros előtelet uralkodik még köztünk, melly sok évtizedig köve tartandja kezeinket. Csodálni lehet, hogy a' nagy telekbirtokosak nem azon igyekeznek inkább, hogy a' már meglevő telek két annyi jövedelmezen, mint a' mennyit rendszeren jövedelmezni szokott, hanem más olly nagy telekzerzéken igyekeznek. P. o. P. F-nek jőszága öszvesen 20,000 ft. kamatóz évenként, szomszédjának H-nak eladandó 's ugyan 20,000 ft. jövedelmező jőszágát szeretné most megvenni, de nincs pénze; mindent elkövetett már, de nem kapott kölcsön, csaknem a' guta ütí meg, hogy terve nem akar sikerülni. Szegény, beh sajnálom őt. Ha ő eszének hasznát tudná venni, csak kevés fáradsággal ugy kezelhetné jőszágát, hogy még egyszer annyit jövedelmezne, 's így olybá tarthatná, mintha azon jőszágot vette volna meg, melly miatt most annyira epeszi magát. Talán meg is hal bujában, pedig még javabeli ember, kár érte.

Ó. Azt talán nem hiteles kűffülből tudja kegyed, hogy egy veendő szép jőszágra nem kap pénzt, hiszen az elég biztos hipotheca.

Én. Sőt igen is hitelesbül tudom, ő maga vallá meg. De tegyük fel hogy kap rá pénzt kölcsön, t. i. nagy kamat mellett, mit nyer vele? semmit, sőt semminél kevesebbet; mert most a' kevesebb jőszágot sem tudja ugy kezelni hogy az neki jó kamatot adjon, ha pedig kölcsön pénzen még ezt is megvenné, sokkal kevesebb hasznót hajtana tulajdon vagyis előbbi jőszága, mert azon munkát, mit előbb egyedül arra fordított, most meg kellene neki osztania. Ez ujanon vett jőszága szinte csak rosul kezelve, nem fog neki annyit behozni, mennyi a' rá fölvert pénznek kamata, 's így ha becsületes ember, kötelességének eleget akarván tenni, tulajdon, azaz előbbi jőszágának termékeiből kell a' kamat fizetését pótolnia; ha nem becsületes ember, 's a' kamatot ígérte, vagyis ren-

desen nem fizeti, 's azt tőkévé nevedekni engedi, az adósság annyira emelkedik, hogy későbbben tulajdon jószágátul is megfoszthatatik az ujonan vett jószág fejében fölkért adósság miatt.

Ó. De honnét tudja ezt kegyed. Azt tartom könnyű csak így elmélnedni, de a' következtés és gyakorlat mutatni majd meg, hogy valljon kegyed úgy ért e' a' gazdálkodáshoz, mint a' hogy beszél. Lássá kegyed egészen más ám az, gyakorlatban mutatni meg, 's ismét egészen más csak könyvből olvasni el, vagy leírni, hogy ez meg ez így meg így lenne jobban.

Én. 'S nem találja kegyed egészen természetesnek mint mondtam? hogy mind az eladóra, mind pedig a' vevőre nézve igen, 's kimondhatlanul nagyon hasznos a' fölesleges telkeknek eladása. A' jobbágyok ezen mostani állapotukban renyhék, 's abbul t. i. ezen renyheségükből semmi sem képes őket kiragadni, csak azon egyetlen mód, ha magoknak tulajdont szerezhetnek. Milly szörnyű veszteség, a' mi 8—9 millió ember renyheségéből származik. Pedig ez igaz, mert a' jobbágyok tulajdon szájából, tulajdon vallomásából bizonyítom meg. — Itt szomszédságban tudja kegyed B-en, — ezt tapasztalásból mondom, — kimentem aratás után a' szántóföldre; egy embernek telkén, értem egy jobbágyinak használatul birt telkén 20 kalangya búzát olvastam meg, a' többiekén, pedig azok is éppen olly nagyságúak, csak 10—12 kalangyát vagy csomót láttam, ez meggyőzött arról, hogy a' munka, ipar, és értelem a' földnek természetnyéit kétszerezheti, sőt háromszorozhatja. Megkérdeztem azoknak egyikét, kiknek telkein csak 10 kalangyát láttam, mért nem természetozta ő is 20at, mint amaz? „Talan csak nem ment el az eszem — felele szegény — hogy magamat törve zuzva annyit termesztek, hogy abbul az uraság és pap minden ötödik csomót elvigyék. Termesztek annyit, mennyivel szűken beérem. Egykor én is iparkodóbb voltam mint most, többet természettem, de azt sohasem teszem többé, mert 'stb.“ Itt az ember elbeszélte restségének okait.

De befejezem beszélgetésünk' töredékeit, úgy hiszem az olvasó úgy is nagyon meguntá már.

STANCICS,

ARCZKIFEJEZÉS.

Az arczvonalmak kifejezéséről, egy munkában, következő gondolatokat olvassunk: a' testi kín, a' szenvedés, sokszor az arcznak, a' geniecchez hasonló kifejezést ad. Egy közönséges asszonyt láttam, ki a' rakfenében szenvedett, 's az arcz, mely kinyomására nézve teljesen Sta-él asszonyához hasonlíthatott. Ugyan ezt állítom az egymással ellenkező szenvedélyekről, heves búbanát 's bosszúságon, a' léleknek az élvek visszaéléseiből származó bajairól 's lankadtágáról. Minden, mi a' lelket erőszakosan megrázza, mi az érzékenységet ingerli és sarkalja, csaknem hasonló hatást gyakorol a' testalkatra. — Bizonyos fokig megítélhetni az ember lélekzet vételét annak nyelvezetéből (stylusából) a' körbeszedek' szabásáról 's írásbeli jelekrül. Rousseau J. J. bizonyára nem úgy rakta fel pontozásait mint Voltaire, és Bossuet másképp mint Fénelon. Ha azt mondom, hogy a' stylus' segedelmével valakinek lélekzet vételét megmérhetni, annyit tesz, hogy az által a' szenvedélyeket sejdíteni lehet, mellyek akkor keblét izgaták, a' lelkesedést, melly őt megkapá; mert az élelnek gondolatok megrázzák a' szívet, 's azáltal szaporított hevesebb ütések a' lélekzést gyorsítják 's a' hangot reszketővé teszik. Innét magyarázhatni meg a' hatalmat is, mellyet a' megindult hang rajtnak mindig gyakorolni szokott; magára vonja t. i. a' figyelmet, mivel egy lelkesedett vagy félénk vagy lélekismeretes szónokra mutat. A' hideg szónokok a' középserű színészek ezen valódi megindulást a' karok' bizonyoslebegtető 's rángató mozdulatával huzadják. — Ugyazon szellemi megrázkodtatás, melly a' szívet dobogásba, az ajkat rebegebbe hozza, a' testben is ingatás 's bizonytalan megindulást hoz elő, addig tartót, meddig a' szellemi lelkesültség tart, 's gyakran még ennél is darab ideig tovább visszhangzót. Innét olly olvashatlan gyakorota a' nagy írók' kezirata.

Közlí B.... M.... F.

A' francziaországi biztosító társaság 1831ben 9509 millió franknyi vagyont biztosíta; ez behozott biztosítási kamatul 8 milliót. Kárpótásul fizetett ki 5 milliót, 's így maradt 3 millió tiszta haszon. — Beh üdvözsége volna, ha illy biztosító társaságok honunk fővárosában 's honfiakból alakulnának nem pedig kívül.

Megjelenik kedden 's pénteken. Előfizethetni minden cs. kir. postahivatálnál 's a' szerkesztő tulajdonosnál Pesten, (Kalaputeza Szita-ház 79-dik sz.) egész évre, postán 12, Pest-Budán 10; félévre 6, és 5 pengő forintjával.

BUDÁN, A' MAGYAR KIR. EGYETEM BETŰIVEL.